

Viatge al centre de la Terra

Jules Verne

Viatge al centre de la Terra, la primera edició de la qual va ser llançada al mercat per l'editor Hetzel a París, a principis de l'any 1864, és sense cap dubte una de les novel·les més imaginatives i menys científiques sortides de la ploma de Jules Verne. Partint d'un argument inversemblant encara als nostres dies i fent prendre al lector el paper de l'escèptic nebot Axel, ens condueix de la mà, a cops de dramatisme, a través d'intricats laberints, descensos en rappel, navegacions en un mar interior immens sobre un rai fràgil construït amb troncs de fusta units entre si per cordes i algun clau, fins que finalment, i cavalcant sobre la lava ardent d'una erupció volcànica, ens fa veure l'esplèndid sol mediterrani des del cim del volcà Stromboli, sortint per una de les seves xemeneies muntats sobre uns troncs que, al simple contacte amb la lava ardent, haurien estar convertits en cendres en pocs segons. Si a això unim que la temperatura màxima a l'interior del con de la xemeneia és només de 70°, segons que ens explica Axel, fet totalment impossible, ja que els materials en fusió pels quals són arrossegats tenen una temperatura superior als mils graus centígrads, podem apreciar perfectament com, en plantejar-se aquesta novel·la, Jules Verne es despreocupa deis grans detalls lògics —no pas deis científics— amb l'únic objecte de plantejar-nos dues lluites eternes: la de l'home enfront de la natura, per un costat, i la més dura, cruel i inhumana lluita que pugui existir, per l'altre: la del científic que, fins i tot amb risc de la seva pròpia vida, demostra que les seves teories són reals. Sentim per boca del professor Lidenbrock la primera d'aquestes veritats:

«Els elements conspiren contra mi! L'aire, el foc i l'aigua [observi's que cita textualment els tres elements fonamentals deis alquimistes] combinen els seus esforços per oposar-se al meu pas! Doncs bé, ara se sabrà què pot la meua voluntat. No cediré pas, no recularé ni una línia i ja veurem qui guanyarà, si l'home o la natura» (capítol 37).

Doncs bé, aquesta frase rotunda, gairebé superba, és el repte sistemàtic que, a través deis temes, l'home ha llançat constantment enfront del medi natural. Des de

Homo erectus fins a l'*Homo sapiens*, tots, en un moment o altre de la nostra vida, hem llançat aquest repte enfront d'alguna cosa que, en principi, s'oposava a la consecució deis nostres objectius, ja que, si no fos així, no haurien existit els Galileo Galilei, els Newton, els Einstein, els Oppenheimer, els Miguel Ángel, els Darwin i un immens etcètera als annals de la història de la humanitat.

Analitzem ara la segona veritat de Jules Verne en plantejar-se *Viatge al centre de la Terra*. Verne, malgrat que procedeix d'una família eminentment burgesa, és el prototipus de revolucionari etern i, com que sota la dictadura de Napoleó III tot literal que no va poder emigrar de França va anar a engruixir el nombre de presos per delictes d'opinió, va tractar aquest tema no com un fet conegut per un savi de fama universal, sinó més aviat com un gran error d'aquest savi universal que és el professor Lidenbrock, amb l'objecte aparent de desmitificar davant de la censura l'actuació d'un gran intel·lectual i, consegüentment, la deis altres pensadors empresonats. De la mateixa manera, la crema de llibres a la foguera inquisitorial es col·loca al segle XVI, i es fa víctima d'ella la biblioteca i les teories d'un savi fictici: Arne Saknussemm.

¿Són únicament aquests dos plantejaments els que interessin Jules Verne en escriure *Viatge al centre de la Terra*? No, naturalment. En ser la novena un relat en primera persona a través d'Axel, el nebot, intenta per tots els mitjans al seu abast d'identificar-se amb els seus lectors o que el seus lectors s'identifiquin amb ell en el transcurs de les seves peripècies, allunyant d'aquesta manera la imaginació del lector d'un fet que, per bé que èpic, és completament inversemblant absolutament irrealitzable. D'aquí que sigui precisament ell el qui sofreixi, plori, estigui a punt de morir de set, pateixi atacs d'histèria, de por, sigui escèptic davant de l'entusiasme del seu oncle i s'entusiasmi fins al deliri, quan aquest darrer el posa davant de fets consumats i de veritats indiscutibles amb la naturalitat més gran del món. És aquí on el Jules Verne narrador mostra la seva capacitat enorme per captar el lector i introduir-lo en el relat, desviant-lo totalment deis errors que ell mateix sap que ha de cometre en aquesta novel·la, sobretot en donar-li un final feliç en el qual el públic -Axel es casa amb una noia bella, valenta, bona mestressa de casa i fidel al seu estimar. És a dir, l'ideal de tot home. Però no

per això hem de pensar que Viatge al centre de la Terra és una obra escrita solament per al sexe masculí. El jove poc madur que va partir per realitzar el viatge torna convertir en un home assenyat i carregat de fama. Què més pot demanar una noia? Com es veu, tot està perfectament pensar, calcular i mesurar, la qual cosa prova que ens trobem davant d'un gran narrador amb un cervell extraordinàriament lògic.

Passem ara a analitzar el professor Otto Lidenbrock. Aquest vell professor solitari, amb un geni de futims, lleugerament quec, bastant inclinat a dir renecs, quan se li embarbussa una paraula complexa, qui és realment? Què fa un pacífic professor Lidenbrock a les entranyes de la Terra? Un simple professor de mineralogia, per molt savi que sigui en el seu tema, ¿com coneix a la perfecció l'obra del gran alquimista Arne Saknussemm? Jules Verne ho justifica per la compra d'un vell manuscrit a la renda d'un «estúpid jueu» que conté un criptograma al seu interior d'una identificació molt dubtosa tocant a la seva autoria.

Per què es llança aleshores a un viatge tan esbojarrat basant-se en la hipòtesi que l'autor és el famós alquimista? D'on prové la riquesa amb què viu un professor d'Institut? Per què, entre la gran quantitat de diners que porta durant el seu viatge, la majoria correspon a monedes d'or? Què va a buscar realment el professor Lidenbrock a les entranyes de la Terra? Minerals? No, ja que Axel no ens indica pas durant tot el seu relat que el seu oncle recollís ni una sola mostra mineralògica. Fòssils? Tampoc, perquè és Axel l'únic que recull un fòssil per demostrar al seu oncle a quin terreny prehistòric es troben. Aleshores, ¿què busca el professor? Una cosa molt més transcendent per a en: busca les fonts del coneixement que van convertir Arne Saknussemm en un gran alquimista. La pedra filosofal? Exactament! Però no pas aquella pedra filosofal, tan malament anomenada, que transmuta qualsevol metall en or, sinó una altra molt més poderosa, aquella que a través de la purificació de l'anàlisi intel·lectual situa qualsevol home per damunt deis altres, la intel·ligència pura capaç de comprendre tot allò que hi ha de bell i lleig, de bo i dolent, de gran i petit, no solament al si de la mateixa natura, sinó a la naturalesa del mateix ésser humà. En un mot: el coneixement pel coneixement, posat únicament al servei de qui desitja d'assolir la

saviesa.

Analitzem finalment l'últim dels tres personatges que davallen al centre de la Terra: el submís, obedient, soferit i sempre callar Hans. Quin és el paper que Jules Verne assigna a Hans en aquesta novel·la? Per a nosaltres és clar. Hans és el contrapunt de la incredulitat d'Axel —el públic— enfront d'un fet que les seves mentes no són capaces d'assimilar com a lògic. És l'home que, en lloc de posar entrebancs a qualsevol acre, intenta per tots els mitjans al seu abast de col·laborar en la seva consecució. Quina explicació podem donar a aquest fet? Al nostre parer és molt simple. Hans és la intel·ligència natural i intuïtiva, àvida de nous coneixements que puguin enriquir-la. Per això obeeix amb tota diligència qualsevol indicació del professor i desobeeix clarament les comptades ordres que li dona Axel. Quina lligó tan bella d'humilitat, de fe i de llibertat ens ensenya Jules Verne a través d'aquest personatge!

Però tota aquesta matèria subterrània se'ns serveix d'una forma novel·lesca. Ja hem parlat del punt de vista del narrador i de la doble funció que Verne assigna com a catalitzador del públic i com a crítica larvada enfront de les posicions reaccionàries, obstinades, enemigues del progrés i de l'audàcia en el fet de pensar. També l'estil del narrador ofereix dos aspectes. A vegades es mostra assossegat, incolor, gairebé anodí, i les descripcions es limiten a donar fe d'allò que s'observa: tenim aleshores la frase llarga, els períodes plurimembres, la puntuació merament funcional i algun comentari al marge o breus digressions més o menys científiques sobre la matèria. Però hi ha d'altres moments en què la tensió dramàtica augmenta de temperatura, com si també ella s'acostés als desconeguts focus de calor, i aleshores canvia completament la ploma del narrador: la frase es torna nerviosa, agressiva, d'una brevetat tan inquietan, que sembla que gemega fins i tot la sintaxi; la puntuació s'escurça, l'oració queda reduïda a l'os; a vegades desapareix fins i tot el verb. Així, trobem successions de frases juxtaposades: «Eren les vuit del vespre. L'aigua continuava mancant. Jo sofria horriblement. El meu oncle anava endavant. No volia aturar-se. Parava l'orella per sorprendre els murmuris d'alguna font. Però res!» (capítol 22). «Es va aixecar. Va agafar el llum. El vaig seguir. Va dirigir-se cap a la muralla.» (capítol

23). «Vaig tornar sobre els meus passos. Vaig caminar durant un quart d'hora. Vaig mirar. Ningú. Vaig cridar. Cap resposta» (capítol 26). O bé adjectius, verbs i substantius en asíndeton: «Va creure sorprendre paraules vagues, inabastables, llunyanes [...]. Vaig arribar a copsar alguns mots incerts, estranys, incomprendibles [...]. Vaig escoltar, vaig esperar en l'ombra una resposta, un crit, un sospir» (capítol 28). Aquesta manera de narrar gairebé telegràfica és habitual al «diari de bord» d'Axel (capítols 32-35), on el tipus de notes d'urgència i els verbs en present ens acosten l'esdeveniment als ulls d'una manera singular.

Si Verne ha forçat l'estil, igual que ha forçat la versemblança a favor de la imaginació i del símbol, ha forçat també el llenguatge. Es diria que allò que narra o descriu és tan desmesurat, tan impossible, que per moments la llengua heretada no li basta. I així inventa paraules, en general de significat deduïble, com ara «ossífer», «làvica», «contranaus»; d'altres més violentes, com ara «extumesència» o «substrucció», i fins i tot el bellíssim vocable «terrestrial», que dóna una idea fantasmagòrica del lloc en què es troben els personatges. Tots aquests mots s'han respectat en la traducció i el lector trobarà endebades aquestes expressions en altres traduccions considerades a priori com a inqüestionables.

A la vista de tot el que precedeix, ¿qui pot afirmar sense por de l'error que Jules Verne va ser únicament i exclusivament un escriptor científic? Creiem que ningú no pot afirmar-ho, sobretot si es té en compte que a la seva època França reunia una de les constel·lacions més grans de literats tan famosos com Victor Hugo, Musset, Lamartine, Dumas pare, Balzac, Mérimée, George Sand, Sainte-Beuve, Janin i un llarg etcètera.

Per què enmig d'aquesta plèiade de lluminàries les obres de Jules Verne són traduïdes l'una darrera l'altra, amb la tinta encara fresca, a gairebé tots els idiomes? Per què les obres de Jules Verne aconseguen tirades molt superiors a les del mestre sagrat Alexandre Dumas? Creiem que l'explicació és clara: perquè Jules Verne aconseguix de fondre en les seves obres el gran corrent romàntic de l'època amb el científisme més pur i asèptic, creant un nou concepte del Romanticisme més d'acord amb la seva època: «el realisme romàntic».

